

В статье раскрыто концепции украинских националистов 30-х годов XX века на построение государства, взгляды ОУН и ФНЕ на становление государства, дано определение организованного и творческого национализма.

Ключевые слова: *организованный национализм, творческий национализм, нациократия, Организация украинских националистов, Фронт национального единства.*

The article highlights the state creative views of the Ukrainian nationalists in the 30th of the twentieth century, exposes the state creative views of OUN and FNU and gives the definition of “organized nationalism” and “creative nationalism”.

Key words: *Organized nationalism, Creative nationalism, Natiocracy, Organization of the Ukrainian nationalists, Front of National Unity.*

**УДК 94 (438): 94 (477.8) “1921–1939”
ББК 63.(0)**

Роман Чорненький

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ СТАНИСЛАВІВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА В 1921–1939 рр.

У статті проаналізовано результати польських переписів населення 1921 та 1931 рр., чисельність польського населення на основі аналізу шематизмів греко-католицької церкви. З'ясовано, що за кількістю населення поляки були третьою етнічною групою воєводства, після українців та євреїв. Доведено, що переважна їх більшість мешкала в містах, а в селах проживали польські колоністи, які приїхали із центральних районів Польщі для участі в парцеляції великих землеволодінь.

Ключові слова: *населення, перепис 1921 р., віровизнання, латинники, статистика, римо-католики, Станиславівське воєводство.*

Важливою передумовою дослідження будь-яких історичних процесів та явищ є з'ясування їхньої кількісної складової. Без неї неможливо на науковому рівні розглядати й аналізувати наукові проблеми. Переписи населення допомагають нам установити чисельність, віровизнання, зайнятість, національність різних етнічних груп. Питання чисельності польського населення Станиславівського воєводства у 1921–1939 рр. є досить актуальним під час вивчення етнічних взаємовідносин на Прикарпатті. Уперше актуалізована нами тема стала предметом дослідження українського демографа В.Кубійовича [8]. Він проаналізував чисельний склад усіх населених пунктів Галичини. Серед польських дослідників слід виділити монографію К.П'ятковського [19]. У ній автор висвітлив динаміку змін у віросповідних групах населення Східної Галичини. В українській радянській історіографії демографічні процеси на Західній Україні вивчав С.Макарчук [10]. Сучасні українські вчені С.Копчак, В.Мойсеєнко, М.Романюк проаналізували чисельність населення по повітах Станиславівського воєводства [7]. Динаміку кількості та розміщення польського населення західноукраїнських земель у міжвоєнний період досліджує О.Дудяк [4]. Незважаючи на значні напрацювання української історіографії, ще й досі це питання залишається малодосліджуваною проблемою.

Метою нашої публікації є вивчення чисельності поляків Станиславівського воєводства у 1921–1939 рр., на основі статистичних даних польських переписів населення, кількості римо-католиків за інформацією шематизмів греко-католицької церкви.

Розглянемо результати польських переписів населення. Згідно з даними першого перепису від 30 вересня 1921 р., у Станиславівському воєводстві проживало 1 млн 348 тис. 580 осіб. Із них 641 869 (47,5%) чоловіків, 706 711 (52,4%) жінок. За національністю – 941 355 (69,8%) русинів (українців), 299 088 (22,1%) поляків, 91 880 (12,3%) євреїв, 15 595 (1,1%) німців (і 10 австрійців). Описано було й віровизнання населення. У воєводстві було 996 306 (73,8%) греко-католиків, 195 706 (14,5%) римо-католиків, 145 226 (19,5%) юдеїв, 10 270 (0,7%) євангелістів [20, с.8–9]. Офіційна

статистика вказує нам на релігійну приналежність 103 382 поляків до греко-католицького обряду. Український учений В.Садовський спростував цей факт. Він стверджував, що всі дані перепису про існування в Східній Галичині “фантастичних груп поляків греко-католицького обряду з польською розговірною мовою і поляків греко-католицького обряду з українською розговірною мовою в загальній кількості понад 300 тисяч людей збиваються тим простим фактом, що таких груп просто таки нема” [12, с.22]. А існування таких груп належить до сфери статистичних фантазій. Дослідник аргументує свою думку тим, що згідно з даними перепису 1921 р., у Східній Галичині було 1 млн 908 тис. 480 поляків, а чисельність римо-католиків становила 1 млн 355 тис. 755 осіб. До числа поляків було зараховано понад 300 тис. українців і понад 200 тис. євреїв [12, с.24]. Наважимося висловити припущення, що подібна ситуація була й у Станиславівському воєводстві, а кількість 103 382 поляків є штучно створена від числа українців, євреїв чи інших національностей воєводства.

Сучасний український дослідник О.Дудяк уважає, що на початку 1920-х рр. у Станиславівському воєводстві мешкала найменша польська громада Галичини – 191 758 (14,3%) [4, с.9]. Учений використовує метод установлення національної структури мешканців за їх конфесійною приналежністю, який є загальноприйнятим у науковій літературі. Однак до римо-католицького обряду належали й інші національності воєводства. Зокрема, у селі Рафайлів (нині, Бистриця) Надвірнянського повіту мешкали німці-католики, які мали тут свій костел, однак називали себе поляками, а в часи Другої світової війни знову стали називати себе німцями [17, с.231]. У містечку Маріямпіль Станиславівського повіту проживали українці римо-католицького обряду [11, с.408]. Випадки переходу українців до католицизму в 1930-ті рр. були зумовлені як агітацією, так і тиском із боку польської влади. Так, у селі Боднарів Станиславівського повіту поміняли обряд добровільно близько 100 українців [9, с.695]. У містечку Делятин українців за відмову переходити на католицизм звільняли з роботи або переводили на нижчеоплачувану та важчу роботу [6, с.838]. Ми не можемо за конфесійною приналежністю стверджувати, що всі католики є виключно поляками, бо серед них були представники інших національностей, але в значно меншому обсязі. Нам видається, що більше половини вірних римо-католицького обряду були поляками.

Через десять років після першого польського перепису населення виникла потреба в його повторному проведенні. За даними офіційного перепису від 9 грудня 1931 р., опрацьованого С.Копчаком, В.Мойсеєнком, М.Романюком, у Станиславівському воєводстві проживало 1 млн 243 тис. 837 осіб, з них 598 675 (48,1%) чоловіків та 645 162 (51,8%) жінок [7, с.147]. При публікації матеріалів перепису вказувалось тільки дві розмовні мови – “польська” та “інша”. Згідно з нашими підрахунками, на основі архівних даних у воєводстві проживало 1 млн 342 тис. 916 осіб. За національною приналежністю було 1 млн 968 (79,1%) “інших” та 280 010 (20,8%) поляків [1, арк.1–25]. Польський історик В.Влодаркевич, покликаючись на “*Maly rocznik statystyczny Polski z 1939 r.*”, наводить іншу статистику. У Станиславівському воєводстві мешкало 1 млн 480,3 тис. осіб, з них українською мовою розмовляло 693,8 (46,9%) тис.; руською 325,1 (22%) тис.; польською 332,2 (22,4%) тис.; їдиш та єврейською 109,4 (7,4%) тис.; німецькою 16,7 (1,1%) тис. Коли ми об’єднаємо дані української та руської мов, у нас буде 1 млн 189 (68,8%) українців. За віровизнанням було 1 млн 790 (72,9%) греко-католиків, 246 (16,6%) тис. римо-католиків, 139,7 (9,5%) мойсеєвої віри (юдеї), 12,5 (0,8%) євангелістів [18, с.365].

Неточність даних офіційних польських переписів 1921 та 1931 рр. змусила відомого українського демографа В.Кубійовича провести власні підрахунки чисельності населення. На його думку, не було в Європі такої території, як Галичина, де б панували такі складні етнічні відносини. Унаслідок вікової колонізації та асиміляції польського елемента тут виникли перехідні групи між українцями й поляками [8, с.ХІ]. Учений

уважав, що поляки – це римо-католики, що вживають польську мову й почувають себе поляками. Але великий відсоток слов'янського населення Галичини не виявляє одностайно цих прикмет. Ці особи утворюють перехідні групи – латинники й греко-католики з польською розмовною мовою. Латинники, за твердженням В.Кубійовича, це штучна, не вживана серед народу назва на означення римо-католиків, що їх розмовною мовою є українська й вони своїм побутом майже не відрізняються від українців [8, с.ХІІ]. На думку вченого, латинники виникли внаслідок асиміляції поляків українцями. У 1930-х рр. вони ставали більш свідомими поляками й переходили на польську розмовну мову. Греко-католики з польською розмовною мовою жили між Сяном і Вислоком, вони були українцями, яких асимілювали поляки [8, с.ХІІ].

Термін “латинник” має два різні значення. Словник української мови Б.Грінченка тлумачить його як “католик” [15, с.347]. Подібне значення надає нам Словник української мови в 11 т. [16, с.454]. Етимологічні словники вказують на діалектне походження слова латинник, а латинство ототожнюють із католицизмом [2, с.481; 5, с.200]. Отже, слово “латинник” не вказує на національну приналежність особи. В історичній науці термін “латинники” тлумачиться як штучна назва прихильників римо-католицького віросповідання, які спілкуються українською мовою, але здебільшого ототожнюють себе з етнічними поляками. Частину латинників складають зукраїнізовані поляки, іншу – українці, які під впливом обставин змушені були прийняти римо-католицизм [3, с.393]. Однак наші краєзнавчі розвідки та розмови з респондентами доводять, що латинниками по селах називали поляків [13, 14].

Ми провели підрахунок кількості латинників у Станиславівському воєводстві на основі шематизмів греко-католицької церкви. Вони трактують латинників як римо-католиків (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність латинників (римо-католиків) за даними шематизмів Греко-католицької церкви в Станиславівському воєводстві у 1931 р.

Назва деканату	Усе населення	Латинники
1. Богородчанський	66 675	2 041 (3%)
2. Болехівський	35 859	2 340 (6,5%)
3. Бурштинський	34 644	3 859 (11,1%)
4. Войнилівський	30 808	4 361 (14,1%)
5. Галицький	35 037	5 275 (15%)
6. Городенський	78 103	6 402 (8,1%)
7. Долинський	38 572	5 552 (14,3%)
8. Єзупільський	36 704	2 421 (6,5%)
9. Жидачівський	24 514	4 115 (16,7%)
10. Жуківський	65 998	8 335 (12,6%)
11. Журавенський	30 135	2 260 (7,4%)
12. Калуський	51 313	3 377 (6,5%)
13. Коломийський	135 060	18 718 (13,8%)
14. Косівський	76 176	3 287 (4,3%)
15. Любінецький	23 295	665 (2,8%)
16. Надвірнянський	93 004	8 457 (9%)
17. Перегінський	28 539	324 (1,1%)
18. Підгаєцький	45 532	8 579 (18,8%)
19. Пістинський	82 863	1 960 (2,3%)
20. Рогатинський	37 705	2 314 (6,1%)
21. Рожнятівський	30 482	2 157 (7%)

Продовж. табл. 1

22. Сколівський	23 627	2 455 (10,3%)
23. Станиславівський	103 372	19 011 (18,3%)
24. Стрийський	61 633	13 061 (21,1%)
25. Снятинський	76 663	4 984 (6,5%)
26. Тисменицький	51 832	2 836 (2%)
27. Тлумацький	66 105	10 142 (15,3%)
28. Тухлянський	21 673	733 (3,3%)
29. Устецький	22 468	5 262 (23,4%)
Разом	1 508 391	155 283 (10,2%)

Джерело: Шематизм всего клира греко-католицької Епархії Станиславівської на рік Божий 1931. Річник XXXIV. Станиславів: Накладом Кліра Епархіяльного, 1931. – 194 с.; Шематизм греко-католицького духовенства Львівської Архієпархії на рік Божий 1931/32. Річник LXXVI. Львів: Накладом Митрополичої Консисторії, 1931. – 382 с.

Ми використовували статистику 1931 р., бо шематизми після Першої світової війни почали виходити аж із 1925 р. Територія воєводства охоплювала дві дієцезії Греко-католицької церкви: Станиславівську єпархію та Львівську Архієпархію. Адміністративний поділ на повіти не збігається з поділом на церковні деканати. В одному повіті могли бути два деканати. Однак це не перешкоджає нам установити чисельність латинників. Ми враховували тільки населені пункти Станиславівського воєводства, бо деякі деканати включали у свій склад територію Тернопільського воєводства. Похибка може бути незначною, тому що деякі села не надали інформації про кількість латинників.

Чисельність віросповідних груп населення Станиславівського воєводства досліджував польський учений міжвоєнного періоду К.П'ятковський. Він уважав, що в Східній Галичині кількість поляків із 1880 р. до 1931 р. збільшилася на 11,5% з 35,7% до 47,2%, римо-католиків на 6,9% з 29,7% до 36,6%, українці втратили 12% із 57,3% до 45,3%, “інші” збільшились на 0,4% з 7,0% до 7,4%, хоча за віровизнанням утратили 3,4% з 13,9% до 10,5% [19, с.8]. Приріст римо-католиків склав 987 632 душ, греко-католиків 807 055 душ. Одразу дослідник ставив питання, чи можна при прирості українців 320 193, решту 486 862 греко-католиків віднести до поляків, бо так вони себе подали при переписі [19, с.9]. У Станиславівському воєводстві чисельність поляків у вказаний період зросла на 210 415 (41,8%) зі 121 650 до 332 065, українців на 272 770 (53,9%) із 746 108 до 1 018 878, “інших” на 21 124 (4,3%) зі 105 752 до 126 876. За віросповідним критерієм кількість римо-католиків збільшилася на 145 787 (29%) зі 100 157 до 245 944, греко-католиків – на 349 160 (69%) із 729 859 до 1 079 019, “інших” – на 10 128 (2%) зі 143 494 до 153 622 [19, с.13]. При цьому Станиславівське воєводство мало найнижчу в Східній Галичині кількість римо-католиків – 16,6% [19, с.38]. У воєводстві в 1932 р. було 87 римо-католицьких парафій, 127 священиків, 87 костелів, 168 каплиць, а греко-католики мали 629 парафій, 540 священиків, 644 церкви, 186 дочірніх церков і каплиць [19, с.41]. Під час опрацювання дослідження в К.П'ятковського виникли труднощі, пов'язані з тим, що межі парафій не збігалися з межами повітів. Зазначимо, що вчений при підрахунках користувався офіційною статистикою.

За розміщенням більшість польського населення мешкала в містах. Ми провели підрахунок населення 39 міст Станиславівського воєводства на основі шематизмів греко-католицької церкви (табл. 2).

Таблиця 2

**Кількісний склад міського населення Станиславівського воєводства у 1931 р.
(за віросповідним критерієм)**

Назва	Усе населення	Греко-католики	Латинники	Євреї	Інші
1. Більшівці	3 254	1 474 (45,2%)	480 (14,7%)		1 300 (39,9%)
2. Богородчани	5 438	2 672 (49,1%)	795 (14,6%)	1 931 (35,5%)	40 (0,7%)
3. Болехів	7 584	2 257 (29,7%)	1 246 (16,4%)	3 655 (48,1%)	426 (5,6%)
4. Бурштин	4 420	2 270 (51,3%)	400 (9%)		1 750 (39,5%)
5. Галич	5 060	2 560 (50,5%)	1 200 (23,7%)		1 300 (25,6%)
6. Гвіздець	5 451	2 775 (50,9%)	345 (6,3%)	2 331 (42,7%)	
7. Городенка	13 138	7 000 (53,2%)	1 800 (13,7%)	4 320 (32,8%)	18 (0,13%)
8. Делятин	10 850	5 350 (49,3%)	1 200 (11%)	4 300 (39,6%)	
9. Долина	7 040	2 340 (33,2%)	3 200 (45,4%)	1 500 (21,3%)	
10. Єзупіль	3 700	2 800 (75,6%)	900 (24,3%)		
11. Жидачів	4 185	1 975 (47,1%)	1 280 (30,5%)	930 (22,2%)	
12. Журавно	2 717	729 (26,8%)	746 (27,4%)	1 242 (45,7%)	
13. Заболотів	6 395	2 493 (38,9%)	1 266 (19,7%)	2 636 (41,2%)	
14. Калуш	10 450	3 200 (30,6%)	1 250 (11,9%)		6 000 (57,4%)
15. Коломия	46 300	11 220 (24,2%)	13 400 (28,9%)	19 150 (41,3%)	2 530 (5,4%)
16. Косів	5 420	2 116 (39%)	908 (16,7%)	2 392 (44,1%)	4 (0,07%)
17. Кулачківці	4 050	3 070 (75,8%)	630 (15,5%)	350 (8,6%)	
18. Кути	6 651	1 749 (26,2%)	1 236 (18,5%)	3 168 (47,6%)	498 (7,4%)
19. Лисець	2 537	1 700 (67%)	480 (18,9%)	340 (13,4%)	17 (0,6%)
20. Маріямпіль	3 200	800 (25%)	2 000 (62,5%)	400 (12,5%)	
21. Надвірна	9 919	5 013 (50,5%)	1 861 (18,7%)	3 045 (30,6%)	

Продовж. табл. 2

22. Нижнів	5 111	3 761 (73,5%)	700 (13,6%)	650 (12,7%)	
23. Обертин	7 990	3 688 (46,1%)	1 960 (24,5%)	2 342 (29,3%)	
24. Отинія	5 158	2 571 (49,8%)	1 437 (27,8%)	1 150 (22,2%)	
25. Перегінськ	8 292	7 268 (87,6%)	154 (1,8%)	870 (10,4%)	
26. Печеніжин	7 561	4 539 (60%)	642 (8,4%)	2 380 (31,4%)	
27. Підгайці	5 325	1 110 (20,8%)	1 210 (22,7%)	3 005 (56,4%)	
28. Пістинь	6 953	5 860 (84,2%)	500 (7,1%)	593 (8,5%)	
29. Рогатин	4 460	1 099 (24,6%)	700 (15,6%)	2 633 (59%)	28 (0,6%)
30. Рожнятів	4 200	1 400 (33,3%)	1 200 (28,5%)	1 600 (38%)	
31. Сколе	6 135	1 835 (29,9%)	1 700 (27,7%)	2 400 (39,1%)	200 (3,2%)
32. Снятин	14 896	6 914 (46,4%)	3 497 (23,4%)	4 070 (27,3%)	415 (2,7%)
33. Солотвино	5 141	2 938 (57,1%)	296 (5,7%)	1 907 (37%)	
34. Станиславів	62 356	15 606 (25%)	16 652 (26,7%)	25 011 (40,1%)	5 096 (8,1%)
35. Стрий	26 996	4 000 (14,8%)	10 454 (38,7%)		12 542 (45,4%)
36. Тисмениця	9 946	6 942 (69,7%)	1 000 (10%)	2 000 (20,1%)	4 (0,04%)
37. Тлумач	7 370	3 263 (44,2%)	1 966 (26,6%)	2 132 (28,9%)	9 (0,1%)
38. Хотимир	2 840	1 876 (66%)	796 (28%)	168 (5,9%)	
39. Чернелиця	5 502	3 152 (57,2%)	1 200 (21,8%)	1 150 (20,9%)	
Разом	363 991	143 385 (39,3%)	82 687 (22,7%)	105 751 (29%)	32 177 (8,8%)

Джерело: Шематизм всего клира греко-католицької Епархії Станиславівської на рік Божий 1931. Річник XXXIV. Станиславів: Накладом Клира Епархіяльного, 1931. – 194 с.; Шематизм греко-католицького духовенства Львівської Архiepархії на рік Божий 1931/32. Річник LXXVI. Львів: Накладом Митрополичої Консистоpії, 1931. – 382 с.

Згідно зі спогадами Е.Штрум де Штрема, голови Головного Статистичного Управління, яке він очолював упродовж 1929–1939 рр., обидва польські переписи населення 1921 і 1931 рр. були сфальсифіковані відносно національностей на Сході Польщі. Причому брехні в переписі 1931 р. значно перебільшували фальші 1921 р. Фальсифікації проводили на місцях повітові староства під контролем поліції. Зокрема, у графі “рідна мова” слова “українська” чи “білоруська” були перекреслені, а натомість було записано “польська”. Так само були виправлення і на користь “римо-католиць-

кого” віровизнання. Головне Статистичне Управління звернулося до МВС із проханням провести повторний перепис населення в східних воєводствах, але отримало відмову. Отже, офіційна статистика, за твердженням Е.Штрум де Штрема – “відноситься тільки до смітника” [21, с.666–667].

Таким чином, аналізуючи польські переписи населення 1921 та 1931 рр., ми з’ясували, що вони містять неточні й недостовірні дані чисельності польського населення Станиславівського воєводства. У переписах була штучно збільшена кількість поляків. Для з’ясування її відносної чисельності ми використали загальноприйнятий у науковій літературі метод установаження національної структури мешканців за їх конфесійною приналежністю. Ми підраховували кількість римо-католиків, переважну більшість яких складали поляки, на основі шематизмів греко-католицької церкви. Згідно з нашими підрахунками, у Станиславівському воєводстві було 155 283 (10,2%) римо-католиків, із них у містах проживало 82 687 (53,2%), у сільській місцевості – 72 596 (46,7%) осіб.

1. Держархів Івано-Франківської обл., ф. 2, оп. 6, спр. 470, 25 арк. (Статистична інформація про результати перепису населення в повітах Станиславського воєводства станом на 9 грудня 1931 року. 1931 р.).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
3. Довідник з історії України (А–Я) : посіб. для серед. загальноосв. закл. / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К. : Генеза, 2001. – 1136 с.
4. Дудяк О. А. Динаміка соціальної структури і зайнятості польського населення Західної України у міжвоєнний період (20-ті–30-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 “Всесвітня історія” / О. А. Дудяк. – Л., 2003 – 21 с.
5. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / [гол. ред. О. С. Мельничук]. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 3 : Кора–М / [уклад. Р. В. Болдирев]. – 1989. – 552 с.
6. Злотий З. Делятин / о. З. Злотий // Альманах Станиславівської землі : зб. матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини : у 3 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1 / ред.-упоряд. Б. Кравців. – 1975. – С. 837–842.
7. Копчак С. І. Етнічна структура та міграції населення Українського Прикарпаття (статистично-демографічне дослідження) / С. І. Копчак, В. І. Мойсеєнко, М. Д. Романюк. – Львів : Світ, 1996. – 285 с.
8. Кубійович В. Етнічні групи південнозахідної України (Галичини) на 1.1.1939. Національна статистика Галичини / В. Кубійович. – Мюнхен : Logos, 1983. – 207 с.
9. Ліщинський І. Боднарів / І. Ліщинський // Альманах Станиславівської землі : зб. матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини : у 3 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1 / ред.-упоряд. Б. Кравців. – 1975. – С. 695.
10. Макарчук С. А. Этносоциальное развитие и национальные отношения на западноукраинских землях в период империализма / С. А. Макарчук. – Львів : Вища школа, 1983. – 256 с.
11. Островерха М. “Просвіта” у Станиславівщині в 1923–1926 роках. Із спогадів організатора / М. Островерха // Альманах Станиславівської землі : зб. матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини : у 3 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1 / ред.-упоряд. Б. Кравців. – 1975. – С. 398–414.
12. Садовський В. Людність західно-українських земель по польському перепису 30 вересня 1921 року / В. Садовський // Студії з поля суспільних наук і статистики. Видає Статистична комісія НТШ. Т. IV. Вип. 1 / за ред. д-ра М. Кордуби. – Л., 1927. – 51 с.
13. Свідчення Герелишина С. І., 9.01.1931 р. н., с. Стримба Надвірнянського р-ну, пенсіонер, середня освіта.
14. Свідчення Чорненкої А. І., 10.02.1929 р. н., с. Опришівці (з 1965 р. у межах Івано-Франківська), пенсіонер, початкова освіта.
15. Словарь української мови : у 4 т. / [упоряд. Б. Грінченко]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – Т. 2 : 3–Н / [упоряд. Б. Грінченко]. – 1958. – 573 с.
16. Словник української мови : у 11 т. [голова ред. кол. І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. 4 : І–М / [ред. А. А. Бурячок, П. П. Доценко]. – 1973. – 840 с.
17. Юркевич Р. Лісівництво Станиславівщини / Р. Юркевич // Альманах Станиславівської землі : зб. матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини : у 3 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1 / ред.-упоряд. Б. Кравців. – 1975. – С. 228–243.
18. Włodarkiewicz W. Postawy polaków, ukraińców i żydów – mieszkanców województwa Stanisławowskiego do agresji Niemiec I ZSRR w 1939 roku / W. Włodarkiewicz // Україна: культурна спадщина, національна

- свідомість, державність. Вип. 17 : Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича ; голова редкол. Я. Ісаєвич, упоряд. М. Литвин, В. Фугала. – Л., 2008. – С. 364–383.
19. Piatkowski K. Rozwoj stosunkow wyznaniowych i narodowosciowych Malopolske Wschodniej : materialy dla celow pracy społecznej / K. Piatkowski. – Lwow : Nakladem Zarzadu Głownego T.S.L. we Lwowie, 1936. – 83 s.
20. Skorowidz miejscowosci Rzeczypospolitej Polskiej. Opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. T. XIV : Województwo Stanisławowskie. – Warszawa : Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego, 1923. – 47 s.
21. Szturm De Sztrem E. Prawdziwa statystyka / E. Szturm De Sztrem // Kwartalnik Historyczny. Rocznik LXXX. 1973. № 3. – Warszawa : Państwowe wydawnictwo Naukowe, 1973. – S. 664–667.

В статті проаналізовані результати польських переписів населення 1921 і 1931 рр., в'яснено численність польського населення на основі аналізу шематизмів греко-католицької церкви. В'яснено, що за кількістю населення поляки були третьою етнічною групою воєводства, після українців і євреїв. Доказано, що подавляюче їх більшість проживало в містах. В селах проживали польські колоністи, які приїхали з центральних районів Польщі для участі в парцеляції великих земельних володінь.

Ключевые слова: населення, перепис в 1921 г., вероисповедание, латинники, статистика, римокатолики, Станиславское воеводство.

The article enlightens the results of polish census of population in 1921 and 1931. The numbership of polish population is found out due to the analysis of reference books of the Greek-Catholic Church. Judging by the census the Polish were the third ethnic group after the Ukrainians and the Jews. The majority of them lived in towns. The polish colonists who came from the central parts of Poland for taking part in land division, lived in the villages.

Key words: population, census 1921, confession, statistics, Rome-Catholics, Stanislawow province.

УДК 94 (477.8)
ББК 63.3 (4 Укр)

Ростислав Котовський

ОСОБЛИВОСТІ АГІТАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ РОБОТИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР (1939–1941 рр.)

У статті зроблено спробу проаналізувати ідеологічні концепції стосовно західноукраїнського регіону. Край опинився під “перехресним вогнем” як з боку міфологем про “комуністичний рай”, так й ідеологій українського та польського націоналізму. На зміну традиційній імперській політиці “захисту православних слов’ян” прийшла нова доктрина, адаптована до нових викликів часу – “соціальної справедливості”.

Ключові слова: західні області УРСР, ідеологія, націоналізм, більшовизм, українці, поляки.

Упродовж століть Волинь і Східну Галичину заселяли, окрім автохтонного українського населення, різні національні меншини. Складною була їхня історична доля. Шлях до волі тісно переплітався із суспільно-політичним та соціально-економічним життям інших етнічних меншин. Для розбудови дружніх стосунків є невідкладна потреба в об’єктивному висвітленні історії.

В останні десятиліття українські дослідники підготували колективні наукові праці з історії західноукраїнських земель 1939–1941 рр. Перш за все, це дослідження М.Литвина, О.Луцького, К.Науменка “1939: Західні землі України” [25]; В.Барана, В.Токарського “Україна: західні землі: 1939–1941 рр.” [2]; Д.Веденєєва, І.Биструхіна “Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920–1945” [3]; Д.Архієрейського, О.Бажан, Т.Бикова “Політичний терор в Україні. XIX–XX ст. Історичні нариси” [27] та інші, які базуються на широкому архівному матеріалі. Суспільно-політичні процеси, що проходили в західних областях УРСР, охарактеризовано в